

Галина Денисенко

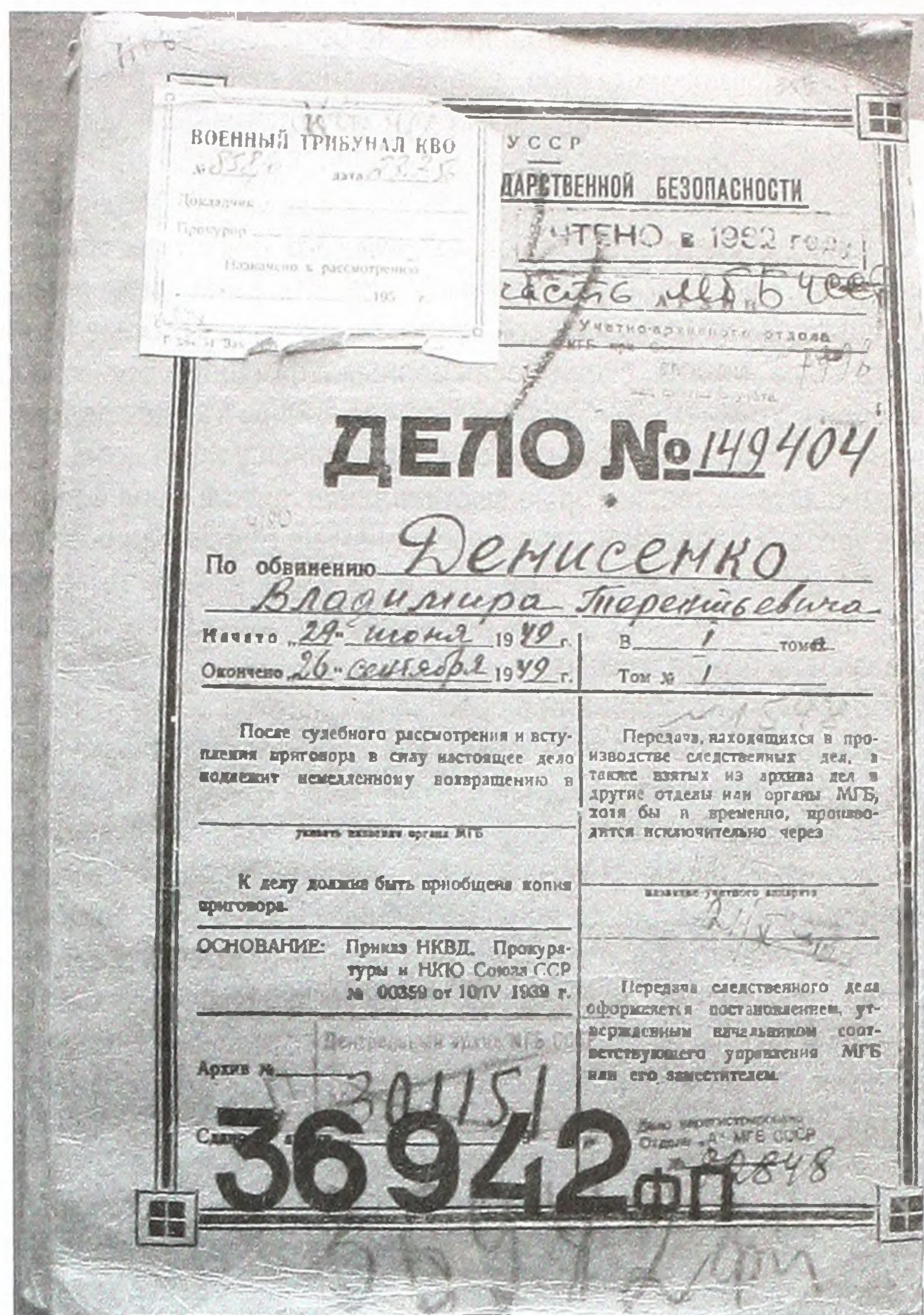
Ув'язнення сталінського стипендіата

28 червня 1949 року в житті студента Київського інституту театрального мистецтва Володимира Денисенка, що закінчив другий курс, сталося дві екстраординарні події — рішенням керівництва інституту йому, одному з кращих студентів, присудили Сталінську стипендію. А вночі, напередодні цієї події, його арештували каральні органи. Далі — ув'язнення, вирок та позбавлення волі на 5-річний термін і відбування покарання. В Центральному державному архіві громадських організацій (ЦДАГО) зберігається папка з документами (Справа 149404), які проливають світло на те, що сталося з 19-річним юнаком. Звинувачення були сміхотворні і, ясна річ, сфабриковані. Несподіваний арешт талановитого юнака — це наслідок дій каральних органів, які продовжували «виконувати план боротьби з «націоналістичними елементами» за принципом: якщо ворога немає, то його треба вигадати. 11 травня 1953 року Володимира достроково звільнили за амністією, і він повернувся до навчання в інституті.

Утім, на титульному листі слідчої справи Володимира Денисенка є датована 23 липня 1956 року відмітка про ще один орган слідства — Військовий трибунал КВО. Лише сьогодні, після ознайомлення з матеріалами, стає зрозумілим, що слідство проводилось прокурором військового трибуналу 1956 року. Причиною стала Володимирова заява до головного прокурора СРСР Руденка Р.А., написана у вересні 1955 року, коли він був студентом п'ятого курсу. По суті це заява-скарга з викладенням безглуздості сфальсифікованих звинувачень у зраді Батьківщини в шкільні роки та абсолютної безпідставності вироку. В заяві Володя описав методи слідства, що застосовувалися до нього для вибивання «доказів». Наприкінці висловив прохання перевірити його справу та повністю реабілітувати, адже він не скоїв жодного злочину.

Ні я, сестра, ні мама про це нічого не знали. Лише через півстоліття осмислюєш, що тоді Володя, будучи студентом, став на шлях боротьби за життя, за зняття з нього тавра помилуваного злочинця. На його заяву зреагували майже через рік, у липні 1956 року після розкриття злочинів Сталіна. За пропозицією військового прокурора на основі архівно-слідчої справи та скарги засудженого було ухвалено постанову «О принятии дела к производству предварительного следствия» (за підписом помічника військового прокурора КВО майора юстиції Іонішніна).

У процесі слідчих дій було проведено допити Володі, нашої двоюрідної сестри Марії Скринник та кількох однокурсників. У протоколі допиту від 4 липня 1956 року брат виклав суть того, як над ним велось каральне слідство. «Мне было предъявлено обвинение в том, что я изменил Родине и был участником антисоветской организации. Я отрицал это обвинение, но в связи с тем, что ко мне применялись незаконные методы следствия — запугивание, лишение сна, я был доведен до такого состояния, что стал оговаривать себя и подписывать протоколы, которые составлял следователь Рапота». Далі він пояснив, що це звинувачення стосувалося навчання в десятому класі протягом трьох місяців після переїзду до Києва. Учні цього класу під час допитів називали його прізвище як людини, яка поділяла їхні націоналістичні погляди. Ці показання слідчий кваліфікував як «преступную связь, измену Родине». 1956 року Володя довів непричетність двоюрідної сестри Марії до ОУН-УПА. Звинувачення були безглузді, а слідчий навіть не викликав Марію для пояснення, чому вона їздила на Західну Україну. Брат також спростував наклеп про написання ним антирадянських віршів.

Звинувачення 19-річного Володимира Денисенка.
Титульна сотінка Справи № 149404 за 1949 рік.
Центральний державний архів громадських організацій.
Фонд 36942.

У ході цього слідства провели допит Марії, яка була вкрай здивована звинуваченням у причетності до націоналістичних організацій, оскільки їздила в західні області України за продуктами, щоб врятувати родину від голоду. На допити також викликали однокурсників — Світлану Семигін, Аркадія Драка, Марка Сміхова. У всіх протоколах стверджується висока обдарованість брата, ерудиція. Всі одностайно заперечували, що він вів антирадянські розмови. Далі в справі є Протест військового прокурора Київського військового округу генерал-майора юстиції Бударгіна до військового трибуналу КВО (під грифом «секретно»). У цьому документі викладено обґрунтування пропозиції відмінити постанову «Особого Совещания при МГБ СССР» від 10.12.1949, а справу Денисенка припинити за відсутністю в його діях складу злочину. І нарешті військовий трибунал КВО 24 серпня 1956 року ставить крапку в цій історії: «Протест військового прокурора задовольнити», на підставі чого було видано довідку від 28 серпня того ж року, яка також є у справі. Наводимо лист Володимира Денисенка до Генерального прокурора СРСР Руденка.

Генеральному прокурору СССР Руденко Р. А.
От гр-на Денисенко Владимира Терентьевича,
1930 г. рождения, проживающего в г. Киеве
по ул. Красноармейской № 180, кв. 40,

Заявление.

28 июня 1949 года я был арестован органами КГБ УССР и решением особого совещания был осужден 10 декабря 1949 г. по делу КГБ УССР по ст. ст. 5410 ч. I, 5412 УК УССР к лишению свободы на пять лет без поражения в правах.

К моменту моего ареста я учился в Киевском Театральном Институте им. Карпенко-Карого, был отличник учебы, сталинский стипендиат, член ВЛКСМ с 1944 г. Проживал в г. Киеве в семье отца. Отец работал главным инженером Киевского шлифовально-полировочного завода. Мать — врач, работала в Киевской Октябрьской больнице.

Я стремился стать режиссером, покладая все силы в учебу, работу.

Но при следствии мне предъявили ничем не обоснованные обвинения в измене родине, в принадлежности к антисоветской организации, в написании антисоветских стихов, в налаживании связей с бандитами, в укрывательстве врагов народа.

Доказательств к этому не было никаких, кроме показаний школьников Пронькина и Пидопличко, которые учились со мной в 10-м классе Киевской средней школы им. П.Г. Тычины. Они показывали, что я якобы присутствовал при их антисоветских разговорах, будто бы вызывался написать антисоветский пасквиль, но почему-то не написал. Эти показания были вымышленными, ложными. Кроме них, меня уличал некий Стецько, студент Киевского Театрального Института, находящийся в то время под следствием, в написании якобы мной антисоветской частушки, найденной у него при обыске. Это была явная и наглая ложь, что и выяснилось при очной ставке со Стецько. Стихи, найденные у Стецько, были написаны его рукой. Мои стихи, которые были изъяты при обыске у меня дома, ничего общего не имели с антисоветчиной, это была лирика, стихи посвященные годовщине Великой Октябрьской Революции, труду комсомольцев, подвигам советских людей. Тетради с этими моими стихами были сожжены в ходе следствия, как непригодные к делу, не взирая на мои просьбы возвратить их моей матери. Некоторые из этих стихов сохранились у меня дома.

Вот все доказательства, которые выставлялись против меня во время следствия.

Тяжелые условия следствия, страшные, ничем не обоснованные обвинения, угрозы, ночные допросы привели меня в отчаяние. Мне было 19 лет, я был неопытен и робок. Мои ответы казуистически истолковывались, перевирались, каким-то образом преобразовывались под пером следователя. Утомленный строгим режимом, бессонницей и моральным потрясением, я оговаривал себя и подписывал протоколы допросов не сознавая и не помня того, что в них было написано.

Таким образом, меня обвинили в преступной деятельности за период с 1947 г. по 1949 г. — когда мне было 17—18 лет.

В действительности было так: в 1947 году, после демобилизации отца из рядов Советской Армии, наша семья переехала в г. Киев, я поступил в 10-й класс Киевской средней школы № 49 в феврале м-це, т.е. под конец учебного года. Материальное положение нашей семьи было очень тяжелым, карточки на хлеб, первое время, получал только один отец. Я очень нуждался, был плохо одет, пропускал уроки — меня хотели исключить из школы. Но мать упростила директора оставить меня в школе.

В это же время в этом классе учились ученики Пронькин и Пидопличко. Они во время перемен смеялись над моей бедностью и рассказывали по поводу материального положения какие-то прибаутки и анекдоты. Я не обращал на это внимание — относился к их разговорам пассивно. Мне было 17 лет, их я знал мало, всего два месяца. Я был опущен и угнетен своим состоянием.

По окончании школы я поступил в Киевский Театральный Институт им. Карпенко-Карого на актерский факультет.

Мероприятия партии и правительства: денежная реформа и отмена карточной системы резко улучшили материальное положение нашей семьи. Я стал учиться отлично. Меня перевели на режиссерский факультет, избрали в совет Научного студенческого товарищества. В конце второго курса я был удостоен Сталинской стипендии.

Пронькина и Пидопличко в эти годы я встречал случайно раза два или три на улице. На политические темы с ними не разговаривал.

Студент Стецько учился в это время на 4-м курсе. Я его знал только наглядно. Незадолго перед моим арестом он попросил у меня тетрадь со стихами, выразив желание положить их на музыку. Тетрадь он вернул мне почти через месяц очень неохотно и не написав никакой музыки. Эта тетрадь находилась при деле, стихи написанные в ней были посвящены труду молодых комсомольцев. Вот в основном все что было со мной за период, на который падает мое обвинение.

В чем моя вина — я не знаю. Того, в чем меня обвинили, никогда не было.

Я думал, что скажу все это на суде перед людьми. Но суда не было. Мне принесли в камеру бумажку и прочли решение особого совещания, категорически запретив право обжалования.

Затем меня отправили в лагерь — Кировская обл., Кайский р-н, п/я 231 — (Вятлаг МВД).

В лагере я вел себя добросовестно на всех участках работы, которые мне поручали. Работал на общих работах и один год в центральной агиткультбригаде. Честно вел себя в быту. Не имел ни одного взыскания.

11 мая 1953 г. я был досрочно освобожден со снятием судимости по Указу Президиума Верховного Совета СССР от 27 марта 1953 года (Об амнистии) — справка об освобождении 8АА № П0025825.

После освобождения был восстановлен в Киевском Театральном Институте в сентябре м-це 1953 года. В 1954 г. вновь вступил в ряды ВЛКСМ. Учусь все время отлично, взысканий не имею, веду общественную работу.

Происшедшее со мной тяжело отразилось на состоянии моей семьи. Моя мать после моего ареста тяжело заболела сердцем, стала инвалидом 2-й группы. Моя младшая сестра стала седая в 17-летнем возрасте. Тяжелый отпечаток оставляют на моей душе и несправедливо понесенное наказание и подозрительное отношение окружающих к «помилованному преступнику».

Я хочу жить полноценной счастливой жизнью советского гражданина.

За период, к которому относится предъявлявшееся мне обвинение, о моем поведении, о моей жизни, о моей учебе могут сказать все педагоги института и школы, все студенты, которые учились со мной. Среди них знали меня хорошо в то время Семигина Светлана, Бобошко Юрий, Виккерс, Туков, Шевченко. Хорошо меня знали педагоги: Земгано Игорь Федорович, Вечора Татьяна Александровна, Ткаченко Семен Михайлович и другие.

Таким образом я совершенно не виновен в том, что произошло. Поэтому прошу Вашего указания о проверке моего дела на предмет его прекращения и моей полной реабилитации.

9/IX-1955

Денисенко

К данному заявлению прилагаю две характеристики на мое имя, выданные Киевским Театральным Институтотом от 10 сентября 1955 года и копия от 20 августа 1949 года.

28 серпня 1956 року В Денисенку за підписом Голови військового трибуналу Київського військового округу полковника Захарченка було видано довідку, в якій коротко зазначалося:

«Дело по обвинению Денисенко Владимира Терентьевича, 1930 года рождения, пересмотрено военным трибуналом Киевского Военного округа 24 августа 1956 года.

Постановление Особого Совещания при МГБ СССР от десятого декабря 1949 года, в отношении Денисенко Владимира Терентьевича отменено и дело о нем производством прекращено за отсутствием

в его действиях состава преступления».

Денисенка відновили в усіх громадянських правах, він зміг продовжити навчання в інституті, успішно його закінчив, його старт в українському кіно був успішним, 1964 року талановитий режисер і сценарист уславився фільмом «Сон», 1979 став лауреатом Державної премії ім. Т. Шевченка, 1983 року йому присвоїли звання народного артиста України. Але причиною того, що він передчасно помер (у віці 54 роки), не втіливши багатьох творчих задумів, безперечно, є жорстоке поводження під час слідства і незаслужене покарання.

Вадим Скуратівський

3 нотаток довкола «Генеральної лінії» і «Землі»

Того самого року, коли «Земля» була урочисто «коронована» в Брюсселі, чернігівський художник і мистецтвознавець Петраш, доволітній в'язень сталінських таборів, ніби відмежувавшись від того брюссельського гіперфакту, кинув: «Усе ж таки це — агітка».

Антиаудиторії, озвучені тими скептичними репліками довкола того німого і водночас справді «громоносного» фільму.

Нотатки, тут викладені, мають, серед іншого, за своєю адресою глядачів саме «звідти». «Агітка»?!

Давайте, все ж таки, як іноді кажуть англійці, спочатку рахувати на пальцях. Хронологічних та історіографічних.

Карл Маркс, негайно оголошений молодим радянським світом своїм найбільшим ідеологічним авторитетом, абсолютним світоглядним його патроном, якось сказав: усю світову історію можна витлумачити під кутом взаємин міста і села (себто у плані розгортання цих взаємин у великому історичному часі). Напевне, це так. Напевне — саме так.

...Велика Жовтнева перших її сезонів — це, отож, здійснення тодішнім містом своїх революційних планів: передовсім за матеріальний, демографічний та інший рахунок взагалі-то зневажаного тим містом села. П'ятимільйонна Червона армія 1920-го року — а з кого ж вона зрештою складалася? Передовсім із мобілізованих туди селян. Хто ж продуктово забезпечував те незліченне військо — і взагалі незліченний державно-бюрократичний апарат «воєнного комунізму»? Знов-таки селянство. Фактично теж мобілізоване у своєму селі, у своєму господарстві — нещадною «продрозверсткою» городян, а фактично — чи не повною ними конфіскацією, присвоєнням того господарства.

Чому ж селянство поряд із неунікним своїм опором тій конфіскації, все ж таки перетерпіло її, а не змело ту експлуатацію цілком у своїх численних там «григор'ївщинах»-«махновщинах»-«антоновщинах»?

Та з огляду на «чорний переділ» землі 1917—1918-го у потаємній своїй надії, що те лихо, те нестерпне державне ярмо якось колись та й зникне, а «приватизована» земля все ж таки залишиться за селянином...

Зрештою, по громадянській, невдовзі так воно ніби й склалося. 1922—1928-й роки — то чи не єдина в історії українського селянства, попри прихований тодішній терор у вигляді «продподатку», позитивна пауза! Бодай обмежене, але все ж якесь та самоздійснення згаданого індивідуального господарства. Хоча б частково емансипований український селянин аж закидав тогочасне місто продуктами! Пізніше, набагато пізніше — і селяни, і городяни, дещо міфологізуючи-гіперболізуючи, згадували ті кілька років як якийсь казковий продовольчий парадиз... І водночас у ті роки і партійна, й інтелектуальна еліта міста, однак, замислилася: а що ж далі робити з тим частково емансипованим радянським селом? У світлі нечуваних у світовому часі своїх обіцянок доби Великої Жовтневої? Що далі?

От тоді Сергій Ейзенштейн і розпочав свою роботу над картиною, наївно-необережно названою ним — «Генеральна лінія». Справді геніальна-таки то «агітка» про те, як місто середини 1920-х, цивілізовано-ділово, допомагає селу вийти зі своєї одвічної відсталості! Неухильний і водночас стриманий ритм та спосіб цієї допомоги — це, мовляв, і є «наша» «генеральна лінія», у «наших» стосунках міста і села.

Якби ж то так...

Якраз тоді, коли Ейзенштейн закінчував роботу над першим варіантом свого фільму, московський часопис «Красная новь» прийняв до друку блискучу повість нашого земляка Юрія Олеші «Заздрість», що в ній один із головних героїв, партійний сановник високого рангу, охоплений ентузіастичним прагненням, «ідеєю фікс»: якнайсмачніше нагодувати — весь радянський нарід. Весь!!!